

RIZIKÁ GLOBALIZÁCIE

GLOBALISATION RISKS

Stanislav KRIŽOVSKÝ

ABSTRAKT

Globalizáciu môžeme charakterizovať ako marginalizáciu národnostných, hospodárskych a rasových individualít jednotlivých suverénnych štátov a ich vzájomné zblížovanie sa a spoločné smerovanie. Ruka v ruke s globalizáciou ekonomiky prichádza do jednotlivých krajín aj globalizácia, v zmysle spoločensko-kultúrnom a politickom. Politicky sa prejavuje najmä zmenou rôznych zákonov a právnych noriem podľa akéhosi „svetového štandardu“. Proti tejto tendencii k rovnakosti, univerzalizmu a medzinárodnosti sa presadzuje významná protitendencia. Prejavuje sa odporom proti uniformite, túžbou presadiť jedinečnosť národnej kultúry a jazyka, odmietaním cudzích vzorov.

Kľúčové slová: globalizácia, civilizácia, riziko, zákon.

ABSTRACT

Globalisation can be characterized as ethnic marginalization, economic and racial individualities of sovereign states and their mutual convergence to a common direction. Hand in hand with the globalization of the economy comes to individual countries and globalization, in terms of socio-cultural and political. Politically, is reflected mainly by changing of different laws and standards, based on a kind of "world standard". In this context, it is recorded tendency against the sameness, universalism and Internationality. It reflected in resistance against the uniformity a desire to assert the uniqueness of national culture and language, refusal foreign designs.

Keywords: globalization, civilization, risks, law.

ÚVOD

Globalizáciu môžeme charakterizovať ako marginalizáciu národnostných, hospodárskych a rasových individualít jednotlivých suverénnych štátov a ich vzájomné zblížovanie sa a spoločné smerovanie. Charakteristickým rysom pri tom je po hospodársko-ekonomickej stránke snaha o prebudenie a rast ekonomiky u hospodársky slabších krajín a ich prispôbenie svetovému štandardu, udávanému hospodársky silnými a rozvinutými štátmi. Po spoločenskej stránke je zasa charakteristické obmedzovanie protekcionárskych snáh jednotlivých štátov, ich zblížovanie a snaha o čo najintenzívnejšie vzájomné priateľstvo a spoluprácu. Znamená veľmi intenzívne rozvíjanie komunikácií, vzájomného prepájania doteraz oddelených častí sveta, ako aj rapidný rozvoj informačných technológií a ich masová dostupnosť. Je to proces, ktorého cieľom je zasiahnuť všetky časti sveta a vo všetkých štátoch vytvoriť rovnaké podmienky, prispôbiť kompletne celý právny systém štandardu krajín s rozvinutým demokratickým systémom. V konečnom dôsledku sa majú vo všetkých krajinách vytvoriť rovnaké podmienky pre život, s dôrazom na demokratický politický systém a na dodržiavanie ľudských práv. Samotnú globalizáciu, ako jedna z najdiskutovanejších tém v súčasnosti, je potrebné posudzovať z viacerých aspektov. Rozlišujeme globalizáciu z ekonomického a politicko-spoločenského hľadiska, jej nástroje, prejavy a dopady, taktiež pôsobenie svetových organizácií a inštitúcií, hlavne pôsobenie obchodných inštitúcií ako Svetová banka a Medzinárodný menový fond a ich štruktúru. Sú považované za symboly globalizácie.

Ruka v ruke s globalizáciou ekonomiky prichádza do jednotlivých krajín aj globalizácia, v zmysle spoločensko-kultúrnom a politickom. Politicky sa prejavuje najmä zmenou rôznych zákonov a právnych noriem, ich reformy podľa akéhosi „svetového štandardu“. Tento právny štandard je pre rozvoj demokracie nepopierateľne prínosný, nakoľko vo všetkých štátoch vytvára rovnaké podmienky a prostredie pre život [1].

Popri tom však globalizáciu prechádza aj celá kultúra a spoločnosť, pri čom sa už však názory a postoje rôznia. Vo všetkých krajinách ovplyvnených globalizáciou totiž vystupujú rovnaké spoločenské trendy a postupne zanikajú odlišnosti, ktoré sú týmto krajinám vlastné. Vytvára sa tak akási „globálna kultúra“, ktorá sa prejavuje ako kultúra konzumnej spoločnosti. Vo väčšine štátov potom na jej úkor zanikajú tradičné hodnoty. To je príčinou vzniku mnohých problémov s odporom voči akémukoľvek prejavu globalizácie, či už ekonomickej alebo spoločenskej. Vzniká akýsi nový „univerzálny medzinárodný životný štýl“, zasahujúci módu, ľudské správanie, jazyk, atď. Významnú úlohu pri spoločensko-politickej globalizácii zohrávajú médiá a informačné technológie.

V posledných rokoch sa rapidne urýchlil ich rozvoj a ešte viac sa tým pádom posilnil vplyv médií ako šíriteľov informácií. Vzhľadom na to a prispáním niektorých ďalších skutočností (osobné, alebo politické záujmy vlastníkov súkromných médií, ich zahraničné vlastníctvo, atď.) sa médiá, hlavne v súkromných rukách, stali v podstate šíriteľmi myšlienok globalizačnej kultúry. V globálnej spoločnosti sa totiž informácia, jej dostupnosť a miera objektivity stáva jednou z najdôležitejších vecí pri presadzovaní politických záujmov. Často sa stáva, že sa mediálna kultúra spája s kultúrou konzumnou a býva bez rozdielov považovaná za jeden z nástrojov globalizácie.

Proti tejto tendencii k rovnakosti, univerzalizmu a medzinárodnosti sa presadzuje významná protitendencia. Prejavuje sa odporom proti uniformite, túžbou presadiť jedinečnosť národnej kultúry a jazyka, odmietaním cudzích vzorov. Tieto trendy nie sú protirečivé, ale sú navzájom hlboko späté. Čím väčší sa životný štýl zjednocuje, tým tvrdšie sa ľudia pridávajú starých hodnôt ako je náboženstvo, kultúra a dejiny. Čím viac sú si vonkajšie svety podobnejšie, tým viac sa ľudia opierajú o tradície, ktoré ich rozdeľujú. Proti rastúcej homogenizácii je nutné sústrediť sa na zachovanie identity, či už ide o identitu náboženskú, kultúrnu, národnú, jazykovú alebo rasovú.

EKONOMICKÉ RIZIKÁ GLOBALIZÁCIE

Globalizácia vedie k prerozdeleniu moci od vlád štátov v prospech nadnárodných spoločností, od verejného k súkromnému sektoru. Hoci si štáty udržiavajú svoju suverenitu, ekonomické subjekty s aktivitami na globálnej úrovni ovplyvňujú svojimi požiadavkami vlády jednotlivých štátov tak, aby pravidlá hry boli formulované v ich prospech. Deregulácia trhu uprednostňuje najsilnejšie koncerny a vedie k ďalšiemu umocňovaniu ich sily a bohatstva. Úloha štátu pri udržaní zamestnanosti (úrovne príjmov) a pri poskytovaní sociálneho zaistenia občanov je výrazne obmedzovaná schopnosťou nadnárodných spoločností vyhnúť sa daniam (formou tzv. transferových cien) alebo odsťahovať výrobu z oblastí s drahou pracovnou silou.

Daňová záťaž kapitálu a pracovnej sily poklesla, rozšírili sa iné formy zdanenia, najmä spotreby. Daňové zaťaženie sa tak presunulo od kapitálu k občanom. Medzinárodný menový a finančný systém s výraznou kontrolou finančných tokov bol nahradený deregulovaným režimom, vyznačujúcim sa minimálnou kontrolou vlád nad medzinárodnými presunmi kapitálu. Deregulácie umožnili nadnárodným spoločnostiam využívať výhody daňových rajov (napr. Bahamy, Bermudy, Kajmanské ostrovy, Lichtenštajnsko, Panama, Seychely).

Pre zahraničných investorov sú vytvárané špeciálne bezcolné zóny. Dovoz surovín a vývoz tovaru vyrobeného v týchto zónach nepodlieha "štandardným colným sadzbám". Pre prilákanie zahraničných investorov sú vytvorené programy stimulov, zahŕňajúce daňové prázdny, dotácie na vytvorenie pracovných miest, úhradu nákladov na rekvalifikáciu pracovnej sily alebo poskytnutie pozemku za nižšiu ako bežnú cenu alebo dokonca zadarmo.

V snahe získať investície a vytvoriť pracovné príležitosti sa tak štátny sektor vzdáva časti svojich ziskov v prospech súkromných multinacionálnych spoločností, ktoré vďaka poskytnutým výhodám majú priaznivejšie podmienky pre podnikanie ako domáce podniky.

Úloha centrálnych vlád pri ovplyvňovaní toho, kde bude stavať zahraničný investor, je čím ďalej tým viac dopĺňovaná priamym rokovaním medzi firmami a miestnymi samosprávami, ktoré sa snažia zahraničných investorov prilákať na svoje územie. Rôzne výhody tak investorom ponúkajú všetky úrovne územnej správy a ich snaha o vytvorenie čo najatraktívnejších podmienok pre kapitál často dostáva prednosť pred ostatnými politickými cieľmi, napr. v oblasti sociálnej, rozvoja bývania, verejnej dopravy, životného prostredia a pod.

Nadnárodné korporácie ohrozujú suverenitu a autonómiu národného štátu. Diktujú charakter ekonomickej orientácie krajiny a podobu jej vývoja. Ničia miestnu kultúru a národné zvláštnosti, homogenizujú svetovú kultúru na úroveň západnej konzumnej orientácie [2]. Vytvárajú väzby, prinášajú "kultúrne zničenie" a modely spotreby prostredníctvom reklamy. Obmedzujú mzdy robotníkom. Zvyšujú zisky a kapitál v hostiteľskej krajine, ale exportujú ho do domovskej krajiny. Ničia miestne podnikanie. Zvyšujú bohatstvo domácich elít spolupracujúcich s nadnárodnými korporáciami a prehľbujú chudobu ostatných. Nadnárodné korporácie napomáhajú rastu oligopolistického usporiadania svetovej ekonomiky na úkor konkurencie a slobodného podnikania. Obmedzujú dostupnosť komodít monopolizovaním ich produkcie a kontrolou ich distribúcie. Vytvárajú dlžníkov a robia chudobné krajiny závislé na pôžičkách. Vyvážajú techniky a ekologicky rizikové technológie do nerozvinutých krajín.

SOCIÁLNE RIZIKÁ GLOBALIZÁCIE

Ekonomická globalizácia má negatívny dopad aj inde - predovšetkým v sociálnej oblasti. Z nebyvalého ekonomickeho rastu, ktorý svet zažíva v posledných dvadsiatich rokoch, totiž nemajú úžitok úplne všetci. Ekonomická priepasť nerastie len vo vzťahu bohatých a chudobných krajín. Rovnaký trend sociológovia a ekonómovia sledujú aj rámci jednotlivých krajín. Napríklad v USA je priemerný príjem robotníka v priemysle až tristokrát nižší ako príjem špičkového manažéra. Pred dvadsiatimi rokmi bol tento pomer o polovicu menší. To okrem iného potvrdzuje skutočnosť, ku ktorej dospel rad zahraničných výskumov: globalizácia praje vzdelaným, veľmi pružným a prispôsobivým ľuďom, ktorí bleskovo vyhodnocujú informácie a dokážu s nimi účelne naložiť. Naopak, ľudia, ktorí sú odsúdení k viac či menej kvalifikovanej manuálnej práci, z globalizácie nemajú prakticky nič. Sú totiž takmer okamžite nahraditeľní lacnejšou pracovnou silou v krajinách Juhu.

Sociálnu polarizáciu možno stručne charakterizovať ako nárast bohatých i chudobných a úbytok strednej vrstvy obyvateľstva. Za jednu z hlavných príčin sociálnej polarizácie sú považované vplyvy ekonomickej reštrukturalizácie na trh práce. V dôsledku ekonomickej zmien rastie podiel hlavných a odborných pracovníkov, znižuje sa zastúpenie pracovných miest s priemernými mzdami a rastie počet málo platených zamestnaní, občasných zamestnaní s nestálym príjmom a počet nezamestnaných. Trh práce sa z hľadiska mzdového ohodnotenia zamestnancov polarizuje.

Sociálnu polarizáciu však nemožno spájať iba so zmenami na trhu práce, ale aj so znižujúcou sa rolou sociálneho štátu, čo vedie k polarizácii príjmu domácností. Sociálna polarizácia prináša územnú koncentráciu dvoch krajných sociálnych skupín žijúcich v tesnom susedstve a to jednak chudobných, nezamestnaných a mnohokrát etnicky a kultúrne vyradených zo

spoločnosti, jednak skupiny manažérov a profesionálov s vysokými príjmami. Sociálna polarizácia sa prejavuje narastajúcou segregáciou chudobných a separáciou bohatých.

INFORMAČNÉ RIZIKÁ GLOBALIZÁCIE

Informácie a znalosti boli dôležitým faktorom ekonomickej akumulácie a politickej moci aj v minulosti, ale v súčasnom technologickom, sociálnom a kultúrnom kontexte sa informácie stávajú priamo výrobnou silou. Vzhľadom k informačnému prepojeniu celého sveta a k automatizácii väčšiny štandardných rutinných výrobných i riadiacich úkonov, je kontrola nad informáciami, znalosťami a informačnými technológiami nevyhnutnou podmienkou k ovplyvňovaniu organizácie a fungovania spoločnosti v prospech držiteľov informácií a informačných technológií.

Svetová počítačová sieť otvorila doteraz nevídané možnosti pre šírenie informácií, vzájomnú komunikáciu, diskusiu a prepojenie názorovo blízkych skupín. Vo virtuálno-elektronickej krajine sa tak vytvára priestor, v ktorom dochádza k polemickému boju o budúcnosť globálnej spoločnosti. Viditeľným záporom je viac-menej slobodné šírenie extrémnych, kriminálnych, pornografických, teroristických a xenofóbnych dogiem po sieti. Skutočne výrazným globálnym rizikom je útok hackerov či teroristov do počítačových sietí ministerstiev obrany veľmocí či jadrových štátov, tajných služieb či strategických technológií, "šírenie počítačových vírusov" či vedenie vojny prostredníctvom defektnej počítačovej siete.

Nové bezpečnostné riziko sa týka počítačových sietí; ide o cieľnú snahu v rámci príprav na "informačnú vojnu". ako je nazývaná v americkom ministerstve obrany. Podľa Pentagonu v budúcej vojne nepôjde o zostreľovanie nepriateľských lietadiel, ale o ničenie protivníkových počítačových sietí. Americkí vojenský experti sa domnievajú, že na informačnú vojnu, vedenú mohutnými elektronickými údermi a zákernými vírusmi sa pripravuje na dvadsať štátov, medzi nimi Rusko, Čína, či Irak.

Významné riziko predstavuje organizovaný zločin v informačnej spoločnosti. Predovšetkým ruské zločinecké organizované skupiny pridali k tradičnému obchodu s drogami, bielym mäsom a prostitúcií ďalší veľmi výnosný odbor - počítačové pirátstvo. Túto pre mnohých prekvapivú správu zverejnil americký Federálny úrad pre vyšetrovanie (FBI) [3]. Dokument uvádza, že najčastejšie sú napadané vnútornej siete veľkých nadnárodných firiem a bánk, z ktorých sa strácajú čísla kreditných kariet klientov, tajné obchodné informácie a možné diskreditačné materiály v úhrnnej cene miliárd dolárov. Útoky majú aj podľa FBI vysokú odbornú úroveň.

EKOLOGICKÉ RIZIKÁ GLOBALIZÁCIE

Nešetrná exploatácia neobnoviteľných zdrojov ako dôsledok ekologickej negramotnosti, prudký ekonomický rast, ktorý z veľkej časti tiahnu obrovské nadnárodné kolosy, zaťažuje nielen sociálny systém, ale aj životné prostredie.

Ekológovia a ekologický aktivisti po celom svete upozorňujú na nešetrné čerpanie neobnoviteľných zdrojov a ničenia prirodzených ekosystémov na všetkých úrovniach: od regionálnej až po planetárnu. A to často len preto, že tradične poľnohospodárska kultivácia krajiny musí ustúpiť veľkým výrobným halám a skladam.

Globálna ekonomika je úplne nepredstaviteľná bez dokonale fungujúcej dopravy. Práve tá ale tiež dáva prírode najviac zabráť - vo vode, vo vzduchu aj na súši. Jedinou cestou ako z tohto kolotoča vystúpiť, je podľa ekologicky zameraných sociológov a filozofov väčšia ekologická gramotnosť (vedomé súvislosti symbiózy človeka a jeho okolia), ktorá postupne donúti veľké firmy a celú "globálnu dedinu" k zmene správania.

V posledných 150 rokoch aj laická verejnosť zaznamenáva neprehľadnuteľné prejavy postupného otepľovania, ktoré je navyše rýchle a bezprecedentné. Výskum polárneho zaľadnenia a vysokohorských ľadovcov umožňuje tvrdiť, že toto otepľovanie je zrejme najmä od konca druhej svetovej vojny a že súvisí s rastúcou koncentráciou oxidu uhličitého. Ten síce vzniká aj normálnymi prírodnými pochodmi, akými sú fotosyntéza rastlín, dýchanie živočíchov, sopečná činnosť a horenie, ale ono zrýchlenie prírastku je evidentne výsledkom ľudskej činnosti - spaľovanie uhlia, zemného plynu a nafty. Pred rokmi ukazovali niektoré odhady aj počítačové modely strašný scenár zvyšovania teploty o niekoľko stupňov, z čoho sa potom odvíjali apokalyptické predpovede záplav, rozširovanie púští, živelné katastrofy a nadväzujúcich ekológiou motivovaných vln sťahovania národov, vojnových konfliktov a všeobecného zmätku.

RIZIKÁ MIGRÁCIE

Migranti väčšinou utekajú pred chudobou a pred politickým prenasledovaním. Mnohokrát je ťažké presne stanoviť, ktorá z týchto zložiek prevažuje. Najčastejšími žiadateľmi o politický azyl sú Afganci, Iránci, Iráčania a Kurdi. V neprehľadných organizovaných aktivitách nelegálnej migrácie sa angažujú hlavne Albánci a Číňania.

Je to hlavne nemožnosť užiť vlastné rodiny, čo núti utečencov nasadať v noci do vratkých plavidiel v Gibraltári alebo v Albánsku, preliezať múr z ostnatého drôtu v Melille, stlačiť sa do kamiónu, kontajnerov a dodávok a snívať o živote zametača kdesi v Nemecku alebo v Británii. Zo svojich na západnú Európu skromných príjmov sú mnohokrát schopní užiť vo svojich domovských zemiach celé rodiny. Tie tiež na podobné cesty mnohokrát vysielajú svojich najschopnejších členov, na ktorých cestu sa zložia. A cesta je to drahá, pretože prevádzkači a ďalší obchodníci s ľuďmi si účtujú astronomické čiastky. Napríklad podľa údajov utečencov zadlžených v Grécku len prevezením jednej osoby z Turecka do Grécka stálo 2000 dolárov.

Utečenci sa potom ľahko zadlžia u svojich "patrónov", ktorí ich do Európy dovezli, a slúžia im ako zdroj veľmi lacnej pracovnej sily. Takto sú zneužívané napríklad ženy k prostitúcii či k práci v tajných textilkách.

Smerov, ako sa prisťahovalci dostávajú do Európy, je veľa. Hlavnou tepnou je zrejme tzv. balkánska cesta, kadiaľ sa do Európy dostávajú Čiňania, Kurdi, Iračania, Afgánci a ďalší, ktorí nemajú prostriedky na letecké spoje do západných metropol.

Známe sú rýchle člny albánskych pašerákov ľudí, ktorí svoj živý náklad vyklápajú často ďaleko od talianskych brehov. Nikto už asi nespočíta, koľko ľudí zahynulo vo vlnách Stredozemného mora. Podobné to je v Gibraltárskom prielive, kde Afričania v noci nasadajú do gumových člnov a rybárskych bárk a miera k španielskym brehom.

Relatívne novou bránou je Bosna a Hercegovina a Chorvátsko, používané ako prestupná stanica hlavne pre Aziatov.

Obchod s ľuďmi na Balkáne je spätý s obchodom s narkotikami a pevne ho ovládajú organizované skupiny. Tie na Západ, ale aj len do Kosova alebo Bosny exportujú stovky budúcich prostitútok z chudobných východoeurópskych krajín, ako je Moldavsko. Cez Balkán potom utečenci natlačení v kamiónoch miera do strednej Európy, kde sú prenesení cez hranice v lesoch a horách a miera hlavne do Nemecka, ktoré je hlavným cieľom stále rastúceho počtu pútnikov na balkánskej ceste. Snahy západoeurópskych krajín smerujú dnes predovšetkým k jedinému cieľu. Zachovať sa ľudsky k tým, ktorým skutočne hrozí prenasledovanie v prípade návratu. A súčasne urobiť pre azylantov maximálnu nepríťažlivú prijímaciu procedúru. Tak by odpadla drvivá väčšina utečencov motivovaných čisto ekonomickými záujmami.

Mnohé európske krajiny začali aktívne viesť zápas s nelegálnou imigráciou, robiac všetko možné preto, aby zabránili vstupu ilegálnych imigrantov do Európy a deportovali tých, ktorí sa nachádzajú na ich území bez potrebných povolení, vrátane pracovných.

S obchodovaním s ľuďmi úzko súvisí používanie nelegálnych prostriedkov ako sú hrozby alebo použitie sily alebo iných foriem donucovania, zneužívanie, podvod, klamanie, zneužívanie moci alebo stavu núdze. Obchodovanie s ľuďmi obsahuje získavanie, prepravu, ukrývanie alebo prijímanie ľudí za účelom ich zneužívania. Zneužívanie zahŕňa:

- nútenie ľudí do prostitúcie alebo inej formy sexuálneho zneužívania,
- nútenú prácu alebo služby,
- otroctvo alebo stav podobného otroctvu.

Obete bývajú lákané falošnými sľubmi alebo donútené fyzicky. Používajú sa pritom manipulácia, nátlak, podvodu, zastrašovanie, použitie fyzického násillia.

Ľudia, ktorí sú predmetom obchodu, pochádzajú zvyčajne z chudobnejších oblastí sveta, kde sú obmedzené možnosti. Zgrupujú sa z najzraniteľnejších skupín spoločnosti ako sú deti na úteku, utečenci, alebo iní ľudia bez domova.

Riešenie problému ilegálnej imigrácie je považované za prioritu v rámci celej Európskej únie. Opatrenia prijímané Európskou úniou a jej členskými štátmi proti ilegálnej imigrácii vychádzajú zo skutočnosti, že nekontrolovateľná imigrácia osôb z tretích krajín ohrozuje stabilitu politického, ekonomického aj demokratického systému. Toto konštatovanie je podopreté zovšeobecneniami, ku ktorým dospeli orgány Európskej únie:

- Začína sa prejavovať nedostatočná integrácia imigrantov, pri ich vysokom počte pôvodná domáca populácia nie je schopná ich absorbovať.
- Dôsledkom je vytváranie izolovaných inokultúrnych spoločenstiev, ktoré si nevytvárajú pozitívny vzťah ku kultúre a zvykom pôvodného obyvateľstva.
- Vznikajú rôzne druhy napätí medzi pôvodným obyvateľstvom a novým etnikom, vznikajú prejavy rasizmu – spočiatku len voči menšine, neskôr obojstranne.
- Vytvára sa značná ekonomická záťaž voči systému sociálneho zabezpečenia, čo vytvára tlaky na zmenu tohto tradičného systému.
- V lokalitách, kde minority dosahujú vysokú početnosť, dochádza často k odchodu investorov, čo vedie k hospodárskemu úpadku takýchto regiónov.

Za zdôrazňovaním problémov spojených s prijímaním imigrantov je strach. Občania sa boja negatívneho efektu, ktorý vraj majú prisťahovalci na ekonomiku, sociálny systém a vnútornú bezpečnosť.

ORGANIZOVANÝ ZLOČIN

Po zániku rizika globálneho ozbrojeného konfliktu ako dôsledku bipolárneho sveta sa stáva organizovaný zločin jedným z najväčších rizík súčasného i budúceho sveta, jedným z najväčších ohrození stability, bezpečnosti, vývoja a prosperity občianskej spoločnosti.

Na svetovej konferencii konanej pod záštitou OSN v novembri 1994 v Neapoli boli sformulované tieto charakteristiky organizovaného zločinu:

1. *Ide o skupinovú organizáciu, ktorej cieľom je páchanie zločinov.*
2. *Príznačná je hierarchická stavba alebo osobnostné vzťahy, ktoré dovoľujú vodcom kontrolu skupiny.*
3. *Jeho kriminálne aktivity charakterizuje násillie, zastrašovanie alebo korupcia, pričom tieto metódy sa používajú na produkciu zisku alebo na kontrolu teritória a trhu.*
4. *Pranie špinavých peňazí a nezákonný zisk sa používa ako prostriedok na podporu zločineckej aktivity, ako aj na financovanie snáh infiltrovať legálnu ekonomiku.*
5. *Zjavný je potenciál na expanziu do akýchkoľvek nových aktivít a do aktivít mimo rámec národných hraníc.*
6. *Existuje spolupráca s ostatnými zločineckými skupinami v rámci medzinárodného organizovaného zločinu.*

Na základe týchto charakteristík možno organizovaný zločin definovať ako spôsob páchania úmyselnej trestnej činnosti skupinovú organizáciou, ktorej hlavným cieľom je dosahovanie maximálneho finančného zisku alebo získanie vplyvu na spoločenský život bez ohľadu na použité prostriedky.

Organizovaný zločin je definovaný aj ako *plánovité a snahou po zisku alebo moci motivované spáchanie trestného činu alebo páchanie – dlhšiu či neurčitú dobu- trestných činov, ktoré sú vo svojom súhrne zvlášť závažné, pokiaľ sa na páchaní tohto alebo týchto trestných činov podieľajú viac ako dve osoby, ktoré*

- majú medzi sebou rozdelené úlohy,
- konajú konšpiratívne,
- používajú štruktúry, podobajúce sa živnosti alebo obchodu,
- používajú násilie alebo iné prostriedky vhodné na zastrašenie,
- ovplyvňujú aspoň jednu z týchto sfér: hospodárstvo, politiku, hromadné oznamovacie prostriedky, štátnu či verejnú správu, justíciu alebo políciu.

Z tejto definície vyplýva, že podstatou organizovaného zločinu je komplexná forma protiprávneho a spoločensky vysoko nebezpečného konania medzinárodných organizovaných skupín alebo zločineckých organizácií operujúcich na území viacerých štátov, ktoré profitujú z procesu transformácie posttotalitných krajín a ich nedokonalého zákonodarstva.

Medzi základné podmienky pre vývoj a činnosť medzinárodného organizovaného zločinu patria :

- liberalizácia politického života,
- rastúca internacionalizácia hospodárskych a sociálnych vzťahov,
- voľný pohyb tovarov a kapitálu,
- sloboda rozhodovania v trhovom hospodárstve,
- nedotknuteľnosť bankového a daňového tajomstva,
- otvorenie hraníc a zvýšená mobilita ľudí,
- rozvoj informačných technológií a globálnych informačných sietí,
- stále sa rozširujúci bezhotovostný platobný styk a elektronický obchod,
- rastúca anonymita, podporovaná využívaním právom na ochranu osobnosti a informácií a iné.

V celom európskom priestore je za vážny problém považovaný organizovaný zločin, ktorý využíva technologický pokrok a celý potenciál tzv. *CrimeIndustry*, nové komunikačné metódy a snaží sa prenikať do všetkých oblastí verejného života. Jeho aktivity sa sústreďujú na nelegálnu výrobu a distribúciu drog, nelegálnu migráciu, obchodovanie s ľuďmi, prostitúciu, počítačové pirátstvo, krádeže duševného vlastníctva, finančnú kriminalitu, a pod. Medzinárodný organizovaný zločin je zdrojom financií aj ľudských zdrojov pre terorizmus, podieľa sa na šírení zbraní hromadného ničenia a aktívne využíva regionálnu nestabilitu pochádzajúcu z konfliktov a nedostatočnú štátnu moc zlyhávajúcich štátov. Ako globálny fenomén ohrozuje nielen bezpečnosť a ekonomickú stabilitu štátov, ale prispieva k destabilizácii svetového hospodárskeho systému. Jeho aktivity oslabujú integritu štátu, ohrozujú funkčnosť, nezávislosť, ústavnosť a demokratický charakter jeho orgánov a finančných inštitúcií. Organizovaný zločin pritom využíva a rozširuje korupciu a vytvára nelegálnu ekonomiku. Jeho nebezpečnosť narastá s možnosťou, že prerastie do politických a vládnych štruktúr a získa reálny vplyv na fungovanie a a správanie sa štátu.

EXTRÉMIZMUS

Extrémizmus je jeden z najnebezpečnejších protispoločenských javov. Vo všeobecnej rovine je takto označované každé jednanie, ktoré sa významným spôsobom odlišuje od bežného správania, čo však neznamená len kriminálne konanie.

Extrémizmus (lat.) – je záľuba v extrémoch; výstrednosť, krajnosť, výnimočnosť; prepriato radikálne konanie, počínanie, názory a pod. [4].

Za jednu z príčin vzniku extrémizmu môžeme považovať prítomnosť intolerancie v spoločnosti, ktorý túto využíva a podporuje ju. Intolerancia je základom ideológie väčšiny extrémistických skupín.

Často býva veľmi zložitá určiť, kto je extrémista a kto nie, pretože hranica medzi extrémizmom a normálnym správaním je veľmi široká a nejasne formulovaná. Keď je za extrémistu označený človek, ktorý podľa svojho názoru vykonáva vysoko záslužnú činnosť, obvykle sa pohoršuje. Tiež sa ho môže dotknúť to, že je postavený na rovnakú úroveň svojím rovnako označovaným nepriateľom. Tieto postoje vychádzajú z odlišného obsahového hodnotenia aktivít, ktoré v zásade možno rozdeliť do troch skupín.

Prvá skupina sa usiluje o realizáciu ušľachtilých a humánnych cieľov, ale spôsobom, ktorý viac či menej porušuje zákon. Jej členovia presadzujú humánne hodnoty nežiadúcim spôsobom.

Príslušníci druhej skupiny sa pokúšajú presadiť svoje predstavy o fungovaní spoločnosti, ktoré odporujú všeobecným normám morálky a humanity spôsobom, ktorý im umožňuje platný právny poriadok.

Príslušníci tretej skupiny sa snažia o realizáciu svojich neľudských a protizákonných ideí protizákonnými a neľudskými spôsobmi. Príslušníkov tejto skupiny možno úplne oprávnené označiť za extrémistov [5].

Pojem extrémizmu je interpretovaný v rôznych krajinách rôznym spôsobom. V Nemecku sa rozumejú pod pojmom extrémizmus „všetky iniciatívy a aktivity politických strán, skupín, hnutí a jednotlivých osôb, ktoré vystupujú legálnymi aj násilnými prostriedkami proti nemeckej ústave. Do tohoto pojmu je zahrnutý ľavicový aj pravícový extrémizmus a extrémistické aktivity cudzincov ohrozujúcich bezpečnosť“ [6].

Vo Veľkej Británii sa pojem „extrémizmus“ zásadne nepoužíva z toho dôvodu, že je považovaný za nepresný. Namiesto neho používajú presne definované pojmy, napr. terorizmus, subverzia, sabotáž a pod..

V Českej republike pod pojmom extrémizmus chápu súhrn verbálnych, grafických, fyzických a iných aktivít s ideologickým kontextom vyvíjaným jedincom alebo zoskupením, zameraných do blízkeho okolia alebo na vopred zvolené ciele, útočiace proti spoločenskému usporiadaniu, princípom zakotveným v ústave a zákonoch, proti parlamentnej demokracii a humanitným princípom. Nevyhnutnou podmienkou extrémizmu je, že sa proti spomínaným princípom používajú aj nelegálne prostriedky (Ministerstvo vnútra ČR, 1999, s.7) [7].

Medzi charakteristické črty extrémizmu patrí jeho ideová motivácia a vo väčšine prípadov absencia hmotných pohnútok. To znamená, že páchatel sa nechce obohatiť a je odhodlaný aj k obetiam. V tomto sa extrémizmus líši od ostatných kriminálnych trestných činov, ktoré vychádzajú z egoistických záujmov, ako napríklad uspokojovanie pudových potrieb, dosiahnutie hmotného zisku alebo získanie moci a vplyvu [8].

TERORIZMUS

Termín teror sa rýchlo rozšíril po Európe, následne zasiahol aj Rusko a odtiaľ sa dostal až do Indie. V priebehu svojho šírenia postupne zmenil význam. Ku koncu 19. storočia sa slovo terorista z pôvodného označenia niekoho kto v mene štátu vykonáva nespravodlivé masové exekúcie, zmenilo na označenie jednotlivca, ktorý je skôr spojovaný s násilím proti štátu. Za túto zmenu významu boli najviac zodpovední fanatickí ruskí a francúzski anarchisti. V priebehu doby došlo nielen k rozšíreniu, ale vlastne tiež k zmene zmyslu termínu. Terorizmus je vlastne použitie násilia alebo hrozby násilia, obvykle zamerané proti nezúčastneným osobám s cieľom vyvolať strach, ktorého prostredníctvom sú dosahované politické, náboženské alebo ideologické ciele.

Pre poznanie príčin vzniku a šírenia terorizmu je potrebné skúmať ho z nasledovných hľadísk:

- *všeobecné – sociologické hľadisko* súvisí s akýmkoľvek aktom násilia alebo hrozby násilia ako prostriedku na získanie výhody alebo politického rešpektu. Jednotlivci a skupiny sa násilím a teroristickými akciami snažia obohatiť a získať politický vplyv. Rôzne skupiny využívajú aj organizovaný zločin na zastrašovanie svojich protivníkov a ich likvidáciu.
- *technické hľadisko* vychádza z toho, že vysoká úroveň rozvoja vedy, technológií a informatiky, ako aj rozdiely životnej úrovne časti ľudskej populácie umožňujú teroristom ľahko získať ničivejšie prostriedky na zastrašovanie a zaútočiť na najzraniteľnejšie, spravdla nie dobre chránené ciele. Ide najmä o veľké dopravné prostriedky, obchodné centrá, školy a pod.
- *politologické hľadisko* predstavuje potrebu kalkulovať s tým, že teroristi nie sú len osamelí šialenci, ale sú často členmi prísne a tajne organizovanej skupiny s pevnou vierou v správnosť svojej veci. K tomuto hlbokému presvedčeniu patrí i schopnosť zomrieť.
- *hľadisko efektívnosti* predstavuje skutočnosti, že mnohé teroristické aktivity donútili k činnosti rôzne spoločenstvá či svetové mocnosti.

Na vzniku a šírení terorizmu sa podieľa niekoľko faktorov:

1) spoločenské faktory

a) podporujúce vznik a šírenie terorizmu:

- úspechy terorizmu – každý teroristický útok, ktorý splnil svoj cieľ je povzbudením a zároveň výzvou pre ostatných teroristov na vykonanie nových teroristických útokov,
- neúspechy boja proti terorizmu – ak systém orgánov verejnej moci zlyhal v boji proti terorizmu a neprejavil potrebnú účinnosť a akcieschopnosť,
- rozširovanie demokracie do takých oblastí, kde je zavedený neúčinný kontrolný, preventívny a represívny režim,
- organizovaný zločin – najmä keď slúži ako prostriedok na prenikanie do štruktúr štátneho aparátu a možnosti ovplyvňovania jeho činnosti vo svoj prospech,

b) spomaľujúce vznik a šírenie terorizmu:

- neúspechy teroristov – nestačí len potrestať teroristov po vykonanom teroristickom útoku, rozhodujúce je zmať možnosti vykonať teroristický útok ako výsledok preventívnych opatrení,
- úspechy boja proti terorizmu, zmarenie zámeru teroristov,
- prijímanie sankcií a eliminácia všetkých foriem podpor terorizmu,

2) ekonomický faktor

a) podporujúci vznik a šírenie terorizmu:

- neprimerane nerovnomerné kapitálové rozdelenie sveta,

b) spomaľujúci vznik a šírenie terorizmu:

- znižovanie rozdielov životnej úrovne medzi bohatými a chudobnými vrstvami obyvateľstva na spoločensky efektívnu mieru,
- -znižovanie nezamestnanosti,

3) politické faktory

a) podporujúce vznik a šírenie terorizmu:

- egoizmus jednotlivcov, skupín, ale najmä štátov, na jednej strane neochota prispôbovať sa svetovým vývojovým trendom, na druhej bezohľadné presadzovanie vlastných záujmov,
- odmietanie dialógu pri riešení sporných problémov a stavanie druhej strany do bezvýhodiskových situácií, tiež násilné vnucovanie hodnôt jednej civilizácie iným civilizáciám,

b) spomaľujúce vznik a šírenie terorizmu:

- vytvorenie svetovej koalície boja proti terorizmu,
- uznanie a rešpektovanie spoločných hodnôt i rôznych civilizácií,
- prijatie uceleného systému medzinárodných právnych noriem na boj proti terorizmu,

4) ideologické faktory

a) podporujúce vznik a šírenie terorizmu:

- najväčším omylom mimoislamského sveta je predstava, že každý moslim je agresívny terorista a extrémista,
- tradičná európska predstava džihádu ako svätej vojny, ako hrozby násilia, má v islamskom svete takmer zrkadlovú podobu v nedôvere ku kresťanskému západu ako trvalému zdroju nebezpečenstva križiackych výprav,
- udržiavanie ľudí v nevedomosti, neposkytovanie informácií, bránenie ľuďom vo vzdelávaní a ich výchova k nenávisťi,

b) spomaľujúce vznik a šírenie terorizmu:

- sústavné kultivovanie prostredia, najmä poznanie a rešpektovanie kultúr rôznych civilizácií, ideológií, výchova k znášanlivosti a tolerancii, zvyšovanie mravného a právneho vedomia,

5) sociálny faktor

a) podporujúce vznik a šírenie terorizmu:

- najmä neopodstatnené zvyšovanie rozdielu životnej úrovne medzi bohatými a chudobnými, a to nielen medzi jednotlivcami a vrstvami, ale aj medzi národmi a štátmi,

b) spomaľujúce vznik a šírenie terorizmu:

- poznávanie, vzdelávanie a výchova, potreba skúmať a poznávať terorizmus, poznať nielen históriu a súčasnosť vlastného národa a ideológie, ale aj iných národov a ideológií zvyšovanie mravného a právneho vedomia [9].

ZÁVER

Charakterizovať súčasný svet, súčasné bezpečnostné prostredie, nie je jednoduché. Je to svet plný rozporov, protirečení, ktoré sú sociálno-ekonomicky či geopoliticky determinované.

Je reálnym faktom, že svet nebol nikdy tak vyspelý ako je v súčasnosti. Vyspelosť krajín „severu“, či „západu“ je v protiklade so zaostalosťou „juhu“, resp. krajín tretieho sveta.

Svet nebol nikdy tak bohatý, ako je v súčasnosti. Bohatstvo na jednej strane je však konfrontované s nesmiernou chudobou v rôznych častiach sveta. Musíme si uvedomiť, že takmer 3 miliardy ľudí (čo je asi polovica svetovej populácie) žije z menej ako 2 EUR na deň. 45 miliónov ľudí zomiera každý rok na následky hladu a podvýživy.

Súčasný svet je charakterizovaný na jednej strane ako bezpečný, pretože sa znížila pravdepodobnosť globálnej raketojadrovej vojny, ale na druhej strane sa objavili nové globálne bezpečnostné ohrozenia, ktoré sú menej predvídateľné, nadmieru diverzifikované a robia svet nebezpečným.

Rovnako by sme mohli zdôvodňovať, že svet je z jedného pohľadu stabilný, usporiadaný, z iného uhla pohľadu, resp. pri zohľadnení iných aspektov je nestabilný, anarchický, fragmentovaný ap.

Doterajší civilizačný vývoj nepriniesol ľuďom len úspechy v oblasti technického rozvoja, uľahčujúceho život, ale i masu problémov, ktoré život sťažujú, alebo dokonca v niektorých prípadoch ho i priamo ohrozujú. Sú to najmä choroby, klimatické zmeny, narušenie ekologickej rovnováhy, vojny ap.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- [1] BRZEZINSKI, Z.: *Volba : Globální nadvláda nebo globální vedení*. Mladá Fronta, Praha, 2004.
- [2] HUNTINGTON, S.P.: *Střet civilizací. Boj kultur a proměna světového řádu*. Rybka Publishers.2001.
- [3] HLOUŠKOVÁ, L.: Ruská mafia dobývá americké počítačové siete, *Právo, příloha Štýl*, 14.8.2001 s. 2
- [4] IVANOVÁ-ŠALINGOVÁ, M. 1993. *Vreckový slovník cudzích slov*. Bratislava: Kniha-spoločník, 1993. 848 s.
- [5] CHMELÍK, J. 2001. *Extremismus a jeho právní a sociologické aspekty*. Praha: Linde, 2001. 172 s.
- [6] *Bezpečnostná správa za rok 1999 Spolkového úradu na ochranu ústavy*. Bonn, 2000. 225 s; s.207

-
- [7] Zpráva o postupu státních orgánů při postihu trestné činnosti motivované rasismem a xenofóbií nebo páchané příznivci extrémistických skupin a o aktivitách extremistických skupin na území České republiky v roce 1998. Praha: MV ČR, 1999. 97 s.
- [8] Metodika odhaľovania, objasňovania a dokumentovania trestnej činnosti motivovanej rasovou, národnostnou a inou neznášanlivosťou alebo páchanej priaznivcami extrémistických skupín. Bratislava: Prezídium PZ, 2001, 78 s.
- [9] CIGÁNIK, L. - JAŠŠOVÁ, E.:Terorizmus, APZ Bratislava, 2006

ADRESA AUTORA

Stanislav KRIŽOVSKÝ, JUDr., PhD. Ústav občianskej bezpečnosti, Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach, Kukučínova 17, 040 01 Košice, Slovenská republika, e-mail: >stanislav.krizovsky@vsbm.sk<

RECENZENT

Miroslav RUSKO, RNDr., PhD., Slovenská technická univerzita v Bratislave, Materiálovotechnologická fakulta Trnava, Ústav bezpečnostného a environmentálneho inžinierstva, Botanická 49, 917 01 Trnava, Slovenská republika, e-mail: >miroslav.rusko@stuba.sk<
